

Неколицина треба да заступа многе, али често их само гази.

Хегел

КОРЕНИ ГРАЂАНСКОГ ДРУШТВА

Рађамо се у болницама, у њима и умиремо. Образујемо се у школама и на факултетима, а позне године неретко проводимо у старачким домовима. Велики део раног детињства прође нам у вртићима и обдаништима. Чланови смо синдиката, стручних удружења, партија. Док смо млађи, често се бавимо спортом у оквиру неког клуба. Све у свему, Лесли Вајт није претерао када је за савременог човека рекао да је „човек организације“!

Током 19. и 20. века делокруг државе јако је проширен. Раније се бавила „класичним“ пословима као што су одбрана и одржавање реда, а данас има, и то готово свугде, доминантну улогу на пољу образовања, здравствене заштите, социјалне политике... На све стране се сусрећемо са државним институција које нам нуде неке услуге, а од нас очекују – хтели ми то или не – да их финансирамо. Да би оне радиле боље, али и да се влада не би претворила у свемоћног октопода, у демократским земљама су формиране бројне невладине организације (у почетку често неформалне). Њихова сврха је да се појача надзор над онима који, на профитним или непрофитним основама, делују у јавном интересу, односно интересу појединих друштвених сегмената, да тим организацијама дају сугестије како да то раде што боље, да их упозоре када не раде исправно, да узбуркају јавност када је неопходно, да лобирају како би неко непокривено „поље“ било покривено, и то у складу са конкретним потребама.

И раније су постојали разни видови самоорганизовања људи са циљем да заједнички, независно од власти, делују и решавају проблеме који их тиште. Наравно, немам у виду повремене „мобе“ ради обављања неког посла од општег интереса, што је вековима постојало и у нашим селима. У питању су трајне организације које су постојале још у средњем веку у градовима Италије и Фландрије. Организације које су се на непрофитним основама бавиле комуналним пословима, одржавањем путева, помагањем сиротињи. Некада су настајале као резултат удруживања, а некада као плод завештања (фондације). Међутим, и те тзв. старе невладине организације добијају пуни значај и дефинисан правни оквир тек са наступањем „ере организација“. Са ширењем делокруга државе и тиме подстакнутом масовном појавом нових врста непрофитних организација; и то од оних које се баве људским правима, до група за самопомоћ.

Грађанско друштво чине све те недржавне, непрофитне организације – сва та жаришта самоорганизовања грађана. Међутим, да бисмо могли да говоримо о грађанском друштву, мора да буде задовољен један важан услов – могућност за стварни надзор над државним институцијама и деловање независно од власти. Иако су у нацистичкој Немачкој или фашистичкој Италији постојале фондације и удружења грађана, односно разне добровољне организације, није било ни говора о грађанском друштву. Грађани су били поданици, а не слободни људи који могу да се боре за своја права и настоје да независно од владајућих структура реше проблеме са којима се суочавају. Без демократије и слободних медија – нема услова за постојање грађанског друштва!

ГРАЂАНСКА СВЕСТ И ДОБРОВОЉНИ РАД

Још нешто је важно да би се говорило о стварном, а не „виртуелном“ грађанском друштву. Реч је о култури удруживања и добровољног рада! У противном, непрофитним деловањем баве се само групе ентузијаста и они који ту врсту рада – на овај или онај начин – упражњавају првенствено ради личне користи!

У англосаксонским земљама традиција добровољног рада прилично је велика. Несебично, али и зато што се то од грађана очекивало, многи становници Велике Британије, САД, Канаде, поготово они који нису свакодневно морали да се боре са егзистенцијалним проблемима, и у 19. веку су део свог слободног времена одвајали како би дали допринос да друштво постане боље. Данас, када је материјална егзистенција на много вишем нивоу, а то је случај и са отуђеношћу, добровољни рад је попримио невероватне размере.

Према подацима које наводи Филип Котлер – 94,2 милиона Американаца бесплатно ради за неку НВО. Недељно у просеку раде – 4,2 сата! Та врста рада често није прецизно евидентирана, односно људи се не ангажују константно, већ када им „дуне“. Отуда, када се и све то узме у обзир, Питер Дракер сматра да су подаци још упечатљивији, тј. да преко 50 одсто Американаца повремено волонтира, односно да је њихово недељно ангажовање у просеку 5 сати!

Социолози сматрају да се не ради само о хуманости и традицији добровољног рада. Некада је већина људи живела у малим заједницама које су пружале осећање „присности“ (често и оптерећујуће, скоро присилне). Већина људи данас живи отуђено, изоловано, и то не само у великим градовима. Добровољан рад им даје осећање заједничке сврхе и конструктивног попуњавања слободног времена. Када је Питер Дракер питао људе зашто се добровољно ангажују у разноврсним НВО или раде као волонтери у болницама и школама, односно као неплаћени помоћни полицајци, најчешће су одговарали: „Зато што се осећам као припадник заједнице“, или „Зато што имам унутрашњу потребу да дам друштву неки допринос“!

ОД УПОТРЕБЕ ДО ЗЛОУПОТРЕБЕ

Свакако, не раде сви из психолошких побуда. За многе је ангажовање у невладином сектору постало прави посао. Преко 5 одсто запослених у САД ради за неку НВО (чак ако се оне не схвате тако обухватно да међу делатнике НВО буду сврстани, на пример, и свештеници)! Оне су на себе преузеле толико послова од друштвеног значаја да објективно не би могле ефикасно да раде када не би имале професионално језгро, које делује у духу савременог менаџмента.

То није разлог да говоримо о злоупотреби НВО. Не мора то да буде ни факат да су Америчка кардиолошка асоцијација или Америчко канцер удружење, НВО које имају водећу улогу у истраживању болести, њиховој превенцији и лечењу, тесно повезане за фармацеутским и медицинским „комплексом“, и то толико да је тешко раздвојити бизнис од непрофитног деловања. Међутим, има случајева за које је беспоговорно јасно да представљају злоупотребу!

Све више НВО се оснива, и то у развијеним земљама, ради прања новца. Односно,

формирају се НВО у циљу прикривеног деловања неке врсте – од пропагандног до избегавања пореза на добит. Оснивају се „породичне фондации“, у ствари праве корпорације, како би био избегнут порез на наслеђе. Стварају се „параполитичке НВО“ које, како на националном, тако и међународном нивоу, обављају „прљаве“ послове за рачун оних који их финансирају. За рачун „ментора“, а у своје име, нападају њихове противнике; на „објективним“, „експертским“ основама заступају њихове пројекте; стварају погодну „климу“ пре него што такве пројекте понуде, па испадне да се ради о одговору на „апел“ народа.

Коначно, постоје и мале злоупотребе. Праве се НВО с циљем да се добије донација, ради неког фиктивног или траљаво одрађеног пројекта како би оснивачи зарадили по коју пару. Овоме погодује међународни механизам за „прање и дрпање“, који је разрађен за велике, глобалне НВО. Оне морају нешто да раде да би оправдале своју улогу, па повремено подрже некакве пројекте у далеким земљама. И свима је лепо, осим друштву које је вишеструко на штети – финансира „квази НВО сектор“, а не добија одговарајућу услугу.

А баш је однос према преузетом послу од кључног значаја за раздвајање злоупотребе НВО од њихове употребе. Од кључног значаја је квалитетно обављање мисије – а не поштење, односно хуманост оснивача НВО. Многи послови од друштвеног значаја не би били обављени, односно то би се десило касније, да неко није увидео могућност да на њима заради – и то преко НВО. Теоретичари менаџмента и маркетинга у непрофитном сектору сматрају да профитна намера и није нешто страшно. Нека оснивачи и активисти НВО не раде из хуманости, већ из интереса, и нека зарађују на неком друштвеном проблему – па шта?! Проблем је ако посао који је њихова НВО преузела на себе не обављају како ваља, односно својим активностима и ставом – чине друштво горим!

„КВАЗИ НВО“ ПРОТИВ ГРАЂАНСКОГ ДРУШТВА?

У неком погледу ми живимо у предмодерном друштву. Многи грађани Србије суочавају се са елементарним егзистенцијалним тешкоћама. Скоро као већина становника развијених земаља на самом почетку 20. века! Стога, добровољни рад за многе Србе није само питање „луксуза“, већ је и нешто, скоро, несхватљиво. Борба за живот, а с друге стране још нижи ниво отуђености него на Западу, не погодују свести да је за нас добро да бар повремено, на организован начин, нешто бесплатно радимо за друштво! Међутим, томе не погодује још нешто! И то много горе!

Сада не говорим о свести људи да се „непрофитни сектор“ врло често користи за профитне сврхе. Знају то, вероватно још боље, многи волонтери и на Западу. Реч је о убеђењу значајног дела нашег народа да невладине организације раде против Србије и Срба! Наравно, такво убеђење умногоме је плод уопштавања. Али то га не чини мање опасним по свеобухватну демократску трансформацију српског друштва!

У земљи без традиције грађанског друштва (а наша задужбинарска традиција ипак није довољна да бисмо о томе у пуној мери говорили), бременитој свим проблемима које смо већ поменули, све што додатно отежава развој грађанског друштва удаљава га од развијене демократије и бржег цивилизацијског напретка. Откуд такво убеђење великог дела нашег народа, укључујући и онај део који сматра да је за нас добро да што брже кренемо путем европских интеграција?

Неколико стотина врло гласних и активних НВО од оснивања се баве искључиво политиком. И то не било како, већ делују са позиција интереса оних који су се од почетка деведесетих година, директно или индиректно, сукобљавали са Србима. При томе, по правилу, и не обављају како ваља мисију иза које се скривају. Уосталом, питање је да ли њихова права сврха то и допушта. Зар би могле Наташа Кандић или Биљана Ковачевић-Вучо да се стварно залажу за угрожена људска прва неког радикала, и то због његове политичке припадности?

Зар би могле да се заузму за испитивање злочина над Србима током протеклих ратова? Чини ми се да не би могле! Тиме би угрозиле своју стварну мисију! Стога, за њих је мања штета да не обављају мисију иза које се скривају – и да рескирају да њихове организације у очима јавности не делују као НВО. Односно, да јавност генерално створи погрешну, и то погубно лошу представу о невладиним организацијама. Међутим, речено је објашњење, али не и оправдање. Јер њихове квази НВО не обављају, чак ни некавалитетно, послове од великог друштвеног значаја, које су преузеле на себе!

Још горе од тога је што тих неколико стотина НВО, са сличним бројем професионалних делатника (исти људи су понекад ангажовани у више њих), компромитује читав наш непрофитни сектор. Те квази НВО су у функцији пропагандног и културног рата против Србије и Срба, односно асиметричног подупирања оних политичких снага које им делују, у већој или мањој мери, прихватљиво. Тиме те квази НВО отежавају да постанемо земља за развијеним, кредибилним непрофитним сектором, да се подигне култура волонтерског рада и непартијског јавног ангажовања наших грађана, што су услови без којих наша демократија неће постати стварно развијена. Њима то и није циљ, бар не за сада. Изгледа да је њихов примарни задатак да Србима буде наметнут евроатлантски

систем вредности и такав поглед на свет! Наравно, и они који ће нашим народом владати на „прави“ начин, а наш „брод“ усидрити у „евроатлантској луци“.

* * *

Онај део невладиног сектора, макар са становишта наше владе, који симболизују Соња Бисерко, Наташа Кандић, Борка Павићевић – пре ограничава нашу, још крхку демократију, него владу! Те квази НВО се баве политиком, а не заштитом људских права, подупирањем слободе изражавања или унапређењем демократије. Она влада која је по њиховој мери може да ради шта год хоће, и то уз гласан аплауз. Сетите се хапшења и разних злоупотреба власти током операције „Сабља“. С друге стране, влада која њима или њиховим менторима није „мила“, шта год да уради, ма било то и нешто што изузетно доприноси напретку земље – несумњиво је „клерофашистичка“, „штеточинска“ и „затуцана“.

Сада очекујемо формирање нове владе. Добро је ако она не буде по мери мондијалистичког, али уједно и најактивнијег дела невладиног сектора. Јер онда ће влада бити жестоко критикована, што је и добро. Додуше, када би критика била усредсређена на она питања којима невладине организације треба да се баве. Међутим, боље ишта него ништа – што би се десило ако влада буде по укусу Наташе Кандић. Боље да влада буде критикована и прекомерно, него да се, уз све државне механизме, ослања и на већи део активног тзв. невладиног сектора и „слободних“ медија. Онда би лако могла да постане октопод са демократским легитимитетом!

Што је још горе, ако би влада била по мери Биљане Ковачевић-Вучо и њених колега – у питање би дошао и унутрашњи демократски капацитет такве владе. Неизоставно би била под њиховим великим утицајем. А утицај НВО на владу, како кажу Дејвид Битмен и Кевин Бојл, писци књиге *Увод у демократију*, једино би требало „сматрати демократским ако потиче од масовности чланства, за разлику од оног који потиче од концентрације богатства или моћи у рукама неколицине“. Иначе, поменута књига је написана за УНЕСКО ради едукације грађана новоуспостављених демократија у вези са људским правима и политичким слободама.

Пише: Драгомир Анђелковић
четвртак, 19 јун 2008 21:45

Колико је масовно чланство Хелсиншког одбора или Комитета правника за љуска права – знамо. Као што знамо и колика је моћ оних чију трансмисију представљају те организације. Стога, и када се на изборима опредељујемо за неку партију и њен програм, треба да пазимо какве су њене везе са НВО експонентима домаћих и страних моћника. У противном, можда гласамо за НВО тоталитаризам, а не демократију! Грађанског друштва нема – ако је друштво постало „роб“ хирова и интереса мањине, ма које врсте! Нажалост, изгледа да нам предстоји период у коме ће постојати неприродна симбиоза наше владе и квазиневладиног сектора! И тиме бити додатно, и изнутра, ограничен суверенитет наше земље и грађанска права свих нас. Наравно, за рачун оних који то упоредо раде споља!